

STATENS **BARNEHUS**
Et tverrfaglig kompetansehus

Bergen

Hører du hva jeg sier?

- Fanget i vold og seksuelle overgrep

Psykologspesialist Erlend Wittrup Djup
Sjumilsstegkonferansen, Loen, 8. mai 2019

- Forekomst og utvikling
- Latenstid og konsekvenser
- Hva hindrer barn fra å fortelle?
- Hva kan vi gjøre?

*Barnekonvensjonen 30 år
- Artikkel 19*

E.W. Djup, 8.5.19

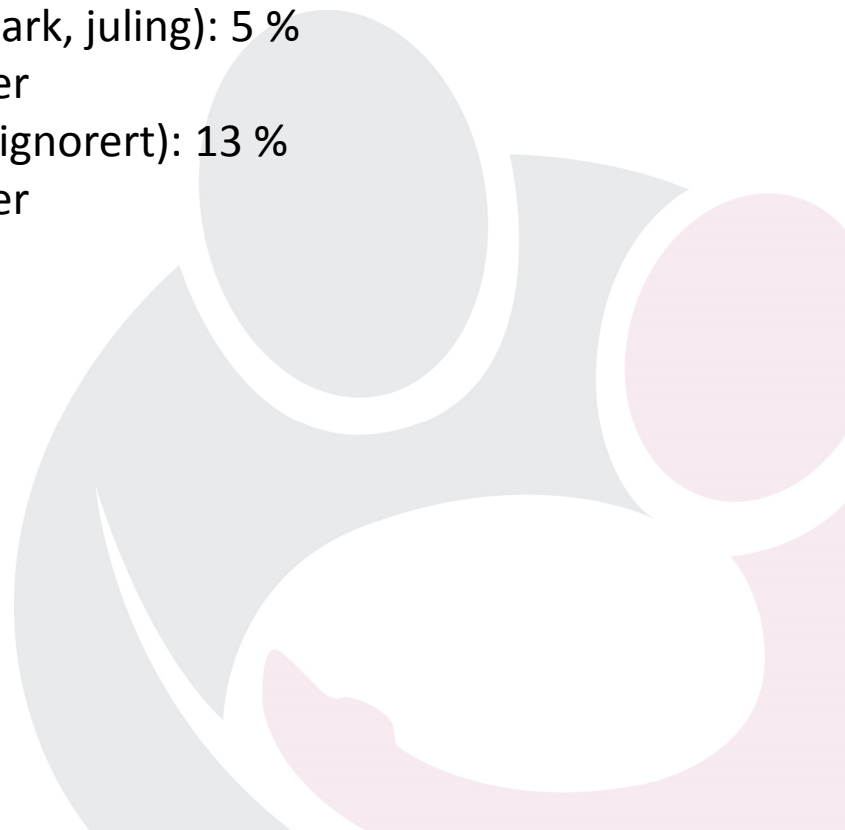

"Vold og seksuelle overgrep er så utbredt at Verdens helseorganisasjon (WHO) definerer det som et folkehelseproblem"

Forekomst

- Vold
 - Mindre alvorlig vold (lugging, klyping, risting): 30 %
 - Høyere forekomst blant gutter
 - Alvorlig vold (slag med knyttneve, spark, juling): 5 %
 - Lik forekomst for gutter og jenter
 - Psykisk vold (latterliggjort, ydmyket, ignorert): 13 %
 - Lik forekomst for gutter og jenter
- Mørketall

Uønskede seksuelle opplevelser

	< 16 år		> 16 år	
	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner
Seksuell atferd	12 %	24,3 %	7,6 %	19,4 %
Seksuell handling	3,2 %	18,3 %	3,5 %	9 %
Samleie	0,9 %	11,4 %	1,6 %	16,3 %

Steine et al., 2012

Overgrep som starter tidlig varer lenger

Alder v/ første overgrep	Gj.snittlig varighet av overgrep
0-5 år	13,3 år
6-11 år	8,5 år
12-17 år	6,8 år

Steine et al., 2016

Kjennetegn ved overgrep

- Overgrep begynner tidligere og varer lenger når en av overgriperne er forelder. Det samme gjelder når det har vært kvinner i tillegg til menn blant overgriperne.

Steine et al., 2016

Anmeldte saker 2018

- Seksuell omgang og voldtekt av barn under 14 år:
 - 907 anmeldelser
 - Det er 14,7 % flere anmeldte saker enn i 2017
 - Det er 80,7 % flere anmeldte saker enn i 2014
 - Oppklaringsprosent: 74 %
 - Av 594 registrert mistenkte: 94 % menn, gj.snitt 32 år
 - Av 780 registrerte fornærmede: 37 % menn, gj.snitt 9 år
 - Familierelasjon i nesten halvparten av sakene (NIM, 2019)

Strasak-rapporten 2018 (2019)

Anmeldte saker 2018

- Seksuell omgang med barn 14-16 år:
 - 496 anmeldte saker
 - Det er 15,6 % flere anmeldte saker enn i 2017
 - Det er 61 % flere anmeldte saker enn i 2014
 - Oppklaringsprosent: 82 %
 - Av 321 registrert mistenkte: 97 % menn, gj.snitt 26 år
 - Av 434 registrerte fornærmede: 27 % menn, gj.snitt 14 år

Strasak-rapporten 2018 (2019)

Anmeldte saker 2018

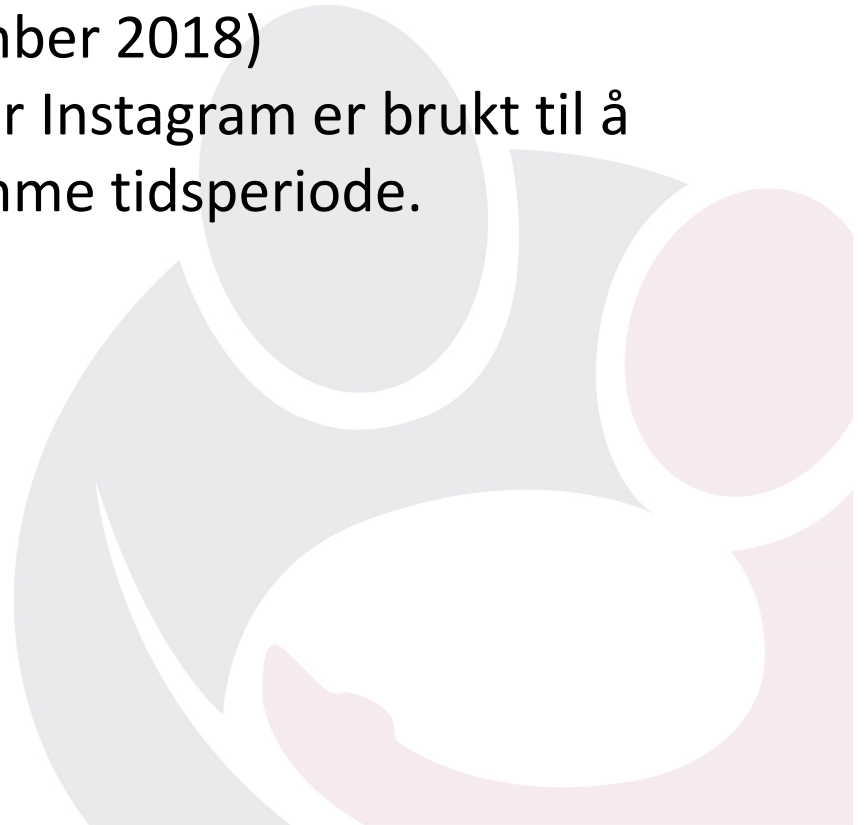
- Antall saker hvor barn og unge er fornærmet øker
- Økning skyldes i hovedsak internettrelaterte saker

Strasak-rapporten 2018 (2019)

Utvikling

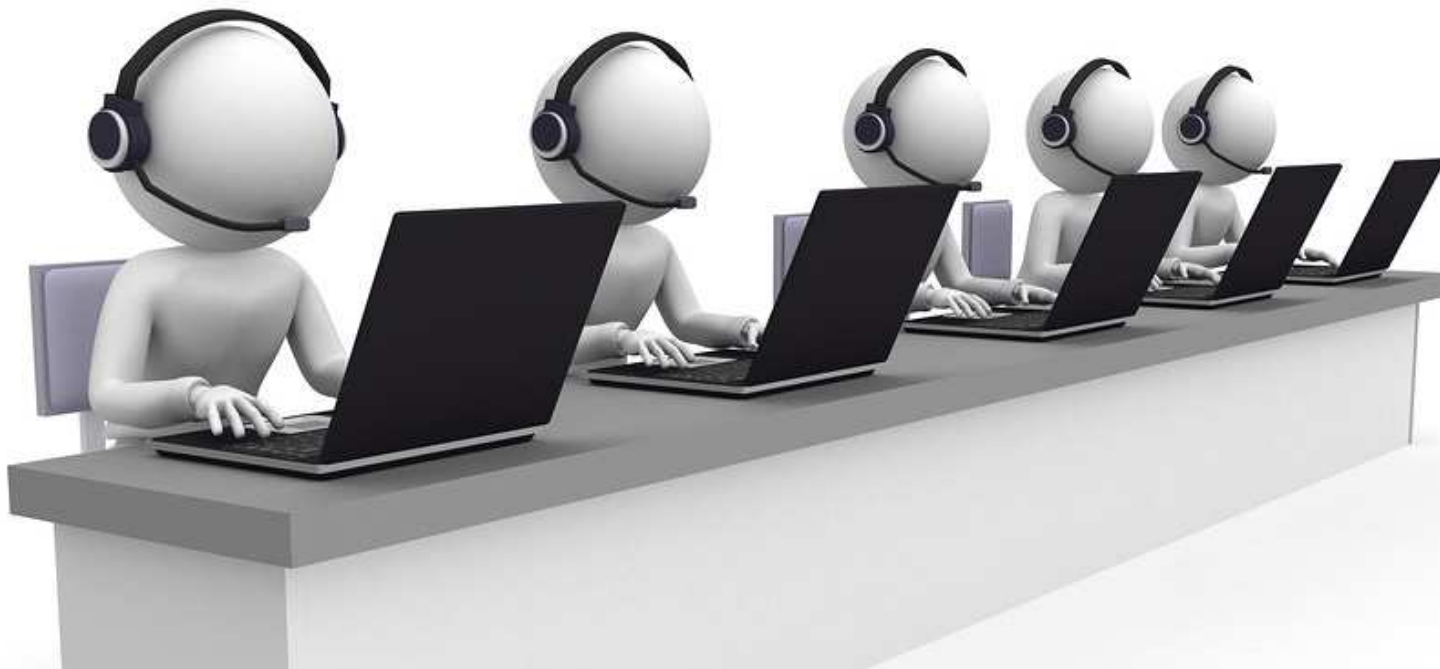
- Tall fra England viser en økning på 50 % i antall anmeldte tilfeller av nettovergrep mot barn
 - 5.161 tilfeller (april 2017-september 2018)
 - 200 % økning i antall tilfeller hvor Instagram er brukt til å finne og misbruke barn over samme tidsperiode.
-
- Størst risiko for jenter 12-15
 - Laveste alder 5 år
 - 1 av 5 ofre var 11 år

Apper

- Instagram brukt i 1 av 3 tilfeller
- Facebook brukt i 1 av 4 tilfeller
- Snapchat brukt i 14 % av sakene
- Omegle, Whatsapp, TikTok, MoviestarPlanet osv.

- Eksempler (OP) og konsekvenser med hensyn til f.eks. oppfølging/ avhør

Overlappende fenomen

- Saker fra f.eks. "Dark Room" viser at fysiske overgrep og nettovergrep kan være overlappende fenomen
 - Nettovergrep
 - Nettovergrep → Fysiske overgrep
 - Fysiske overgrep → Nettovergrep
 - Fysiske overgrep
- Ulike kliniske implikasjoner mht. tiltak og tematikk
- Eksempel

Latenstid

- *"Latenstid er tiden det tar fra første gang man blir utsatt for overgrep til første gang man forteller noen om overgrep"*
- Latenstid fra 0 til 55 år
- Gjennomsnittlig latenstid 17,2 år
- De fleste er over 18 år første gang de forteller
- 27,8 % har aldri fortalt noen om seksuelle overgrep (tall fra USA og Sverige)

Steine et al., 2017

Hva øker latenstid?

- Vold og trusler
- Samleie
- Tvang
- Nær relasjon til overgriperen
- Kvinnelig overgriper
- Alder ved første overgrep
- Andre negative hendelser i oppveksten

Steine et al., 2017

Hvorfor er dette viktig?

- Lang latenstid er forbundet med:
 - Flere symptomer på posttraumatisk stresslidelse
 - Alvorlig depresjon
 - Angst
 - Søvnløshet
 - Mellommenneskelige problemer
 - Seksuelle problemer
- 5x høyere risiko for PTSD og psykiske vansker i voksen alder
- 2 av 3 får langvarige skader

Steine et al., 2017

Egenrapporterte årsaker

"Dersom du brukte lang tid før du fortalte noen om overgrepene, hva var årsaken til dette?"

Steine et al., 2017

Årsak	Frekvens (%)
Frykt for ikke å bli trodd	65,8
Jeg følte at det var min skyld	63,0
Jeg husket ikke/fortrengte overgrepene lenge	60,3
Manglet ord/begreper for å fortelle	53,4
Det tok lang tid før jeg forsto at det som skjedde var overgrep	47,7
Tok lang tid før jeg koblet overgrepene og mine egne vansker i livet etterpå	46,6
Redd for å få kjeft	45,6
Visste ikke hvordan jeg kunne fortelle om det	44,6
Sa ikke nei under overgrepet	42,5
Følte meg ødelagt. Redd for at andre ikke vil være med meg dersom de fikk vite hva jeg har opplevd	41,5
Ble truet av overgriper til ikke å fortelle det	41,5
Frykt for å bli avvist/utstøtt av familie/nettverk	38,9
Visste ikke hvem jeg kunne si det til	38,3
Noe kom til å skje med meg/andre jeg var glad i hvis jeg fortalte	36,3
Frykt for å splitte familien	35,8
Redd for avvisning fra overgriper (overgriper var også en omsorgsperson)	35,2
Hadde ingen tro på at det ville hjelpe	33,7
Var glad i overgriper	33,7
Orket ikke bære ansvar for omgivelsenes reaksjoner	32,6
Frykt for stigmatisering	29,5
Jeg prøvde å fortelle, men det hjalp ikke	29,0
Minner om overgrepene dukket først opp i forbindelse med livskrise (annen)	27,7

Årsak	Frekvens (%)
Fortsatte å oppsøke overgriper selv – følte skyld/ansvar for egne overgrep	27,5
Frykt for å bli behandlet annerledes	26,9
Kunne ikke bevise det	25,9
Jeg følte seksuell opphisselse under overgrepet	25,4
Overgriper sa at ingen ville tro meg	24,4
Frykt for å skjemme ut familien	23,3
Beskyttet søsken/andre fra overgrep ved å forbli i overgrep selv	23,3
Frykt for hva som ville skje med overgriper	23,3
Følte meg pervers	20,7
Ingen vits å si ifra	20,2
Jeg trodde det som skjedde var normalt – at dette var noe alle andre også opplevde	19,2
Ville ikke fremstå som svak	19,2
Omsorg for overgriper	18,7
Var redd for å bli sendt vekk	18,1
Minner om overgrepene dukket først opp i forbindelse med kjæresteforhold	17,2
Ventet til overgriper var død	16,1
Minner om overgrepene dukket først opp i forbindelse med graviditet/fødsel	13,5
Noe kom til å skje med overgriper hvis jeg fortalte	13,0
Religion – følte meg syndig	12,4
Var selv aktiv under overgrepet	7,3
Trussel fra andre personer som visste om overgrepet/overgrepene	6,7

Tabell 1. Årsaker til å ha ventet lenge med å fortelle om seksuelle overgrep

Steine et al., 2017

Egenrapporterte årsaker forts.

Aftenposten Meny

Norge

Han bar på den vonde hemmeligheten halve livet. Så ble han desperat.

FOTO: Nima Taheri BILDETEKST

(BERGENS TIDENDE): Som gutt ble han utsatt for flere hundre overgrep. Nå vil bergensmannen hjelpe andre til å ta oppjøret. - Du blir trodd, sier han.

ØRJAN TORHEIM
21. JAN. 2019 08:05

- 187 norske respondenter
- 97,4 % oppgav flere årsaker
- I snitt 12,7 årsaker per person

Steine et al., 2017

Grooming

- Et atferdsmønster som skal øke overgripers mulighet, redusere motstand eller tilbaketrekning hos offeret, og redusere risiko for at offeret tror på eller forteller om egen overgrepserfaring
- Kan rettes mot barnet selv eller mot barnets omgivelser
- Faktorer: posisjon, sjarm, makt, berømmelse
- Noen referanser: Lolita (Nabukov), Leaving Neverland (Green), Abducted in plain sight (Borgman) osv.
- Video: ["I think I have a crush on you"](https://www.youtube.com/watch?v=IRQIMriBqiQ) Youtube
- <https://www.youtube.com/watch?v=IRQIMriBqiQ>

"Alle" vet at vold og overgrep er skadelig og at voksne må ta initiativ for at barn skal fortelle – samtidig vet vi at vi ikke klarer å avdekke krenkelser barn blir utsatt for, og dermed å hjelpe dem.

Hvorfor er det slik?

Hva skal til for at barn skal fortelle?

- *Anledning*
 - Voksen tillitsperson tar initiativ til samtale om hva som plager barnet
 - Tid og mulighet til en privat samtale
 - Barna føler seg lyttet til og trodd
- *Hensikt*
 - En forventning om at det er flere positive enn negative konsekvenser ved å fortelle
- *Tematisk forbindelse*
 - F.eks.: Se et informasjonsprogram om seksuelle overgrep sammen med en voksen som de stoler på

Jensen, Gulbrandsen, Mossige, Reichelt & Tjersland, 2005

Hva skal til for at barn skal fortelle?

- 4 hovedfunn fra Forandringsfabrikken:
 - Barn mangler konkret informasjon om vold og overgrep i familie og nettverk
 - Det barn forteller, fortelles videre til omsorgspersoner og andre fagfolk
 - Stort fokus på og behandling av barns "atferd" og symptomer
 - Barn møtes ikke med nok menneskevarme

Forandringsfabrikken, 2019

Fagpersonens rolle

Når vi som fagpersoner ikke lykkes med å finne barna som utsettes for vold, overgrep og andre krenkelser er det knyttet til det ubehaget som følger med avdekkingsarbeid og som trolig utløser unngåelsesstrategier.

Utilstrekkelighet

- Opplevelse av mangelfull utrustning mht. avdekking og hjelp
 - Dette var ofte fordi de ikke kunne påvirke gjennomføringen av oppdraget sitt og muligheten for å oppnå et godt resultat.
 - Manglet tro på at de kunne løse barnet trygt gjennom, noe som påvirker viljen og evnen til å forsøke.

Albaek, Kinn & Milde, 2017

Utilstrekkelighet

- Usikkerhet rundt egen kompetanse
 - Kunnskap, trening og selvtillit
 - Intuisjon, relasjonsferdigheter, personlig etikk og personlige intensjoner

Albaek, Kinn & Milde, 2017

Utilstrekkelighet

- Utrygghet på organisasjonskultur
 - Utilstrekkelige retningslinjer
 - Uklare rolle- og ansvarsfordelinger
 - Mangelfull sosial støtte

Albaek, Kinn & Milde, 2017

Utilstrekkelighet

- Opplevd systemsvikt
 - Tidspress, stor arbeidsmengde, manglende ressurser, mangel på gode hjelpetiltak for barna
 - Utilfredsstillende samarbeid mellom politi, barnevern og rettsapparat.

Albaek, Kinn & Milde, 2017

Frykt for å forverre barnets situasjon

- Reaktivere barnets redsel
- Skape tilleggsbelastninger
 - Brudd i familierelasjoner
 - Urettmessig mistanke
 - Brudd i behandlerkontakt
- Frykt for å svikte barnet
 - Falske forhåpninger
 - Misbruk av barnets tillit
- Fagfolk føler seg låst i ulike dilemma
 - F.eks. kan man ikke hjelpe uten å avdekke, men ved å avdekke risikerer man at relasjonen blir brutt

"Å møte ondskap"

- Frustrasjon, fortvilelse, sinne, skyld, skam
- Dette fører til unngåelsesatferd – undertrykkelse, rasjonalisering, vantro, frykt for negative reaksjoner
- Mange fagpersoner har vansker med å huske egne saker hvor det har vært mistanke om overgrep, og/ eller forsøker intensjonelt å unngå å tenke på disse sakene.
- Unngår å snakke om sakene, og dersom man snakker om dem bruker man ullent språk eller omskrivninger. Dette for ikke å bli overveldet av følelser.
- Vantro overfor ondskap reduserer evnen til å avdekke. Man må lete målrettet og være oppmerksom på egne sperrer (f.eks. personlig forforståelse, defensive holdninger, identifikasjon med foreldrene, unngåelse, benektelse eller personlige traumeerfaringer).
- Frykt for negative reaksjoner/ kritikk – advokat, foreldre, kollegaer

Troverdighetsmarkører?

- Hvordan vurderer vi hvem vi tror på og ikke?
- Jeg tror deg (hvis du viser de riktige følelsene...) (Duron, 2018)
 - Er dette unikt for rettsvesenet? – jfr. kognitive feilslutninger og bias
- Egenskaper ved omsorgspersonene
- Symptomer
 - En betydelig andel er uten "symptomer"

Duron, 2018

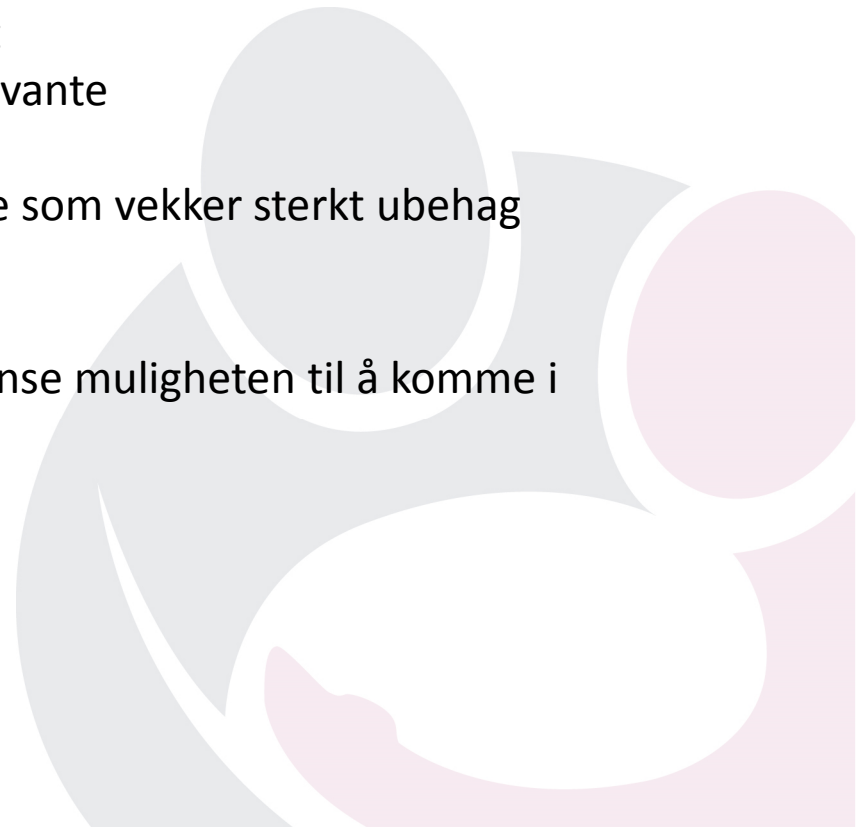
Paradoks?

- Fagpersoner rapporterer om følelsesmessig ubehag og frykt for å gjøre situasjonen verre når de snakker om opplevelsen av å utforske temaet, men foreslår tiltak som retningslinjer, verktøy og rammevilkår når de snakker om årsaker til at det vanskelig (eksternalisering)
- Ingen ba om hjelp til å håndtere negative følelser eller hjelp til å takle dilemmaer og usikkerhet
- Hvor mye kan man regulere seg frem til?

Albaek, Kinn & Milde, 2017

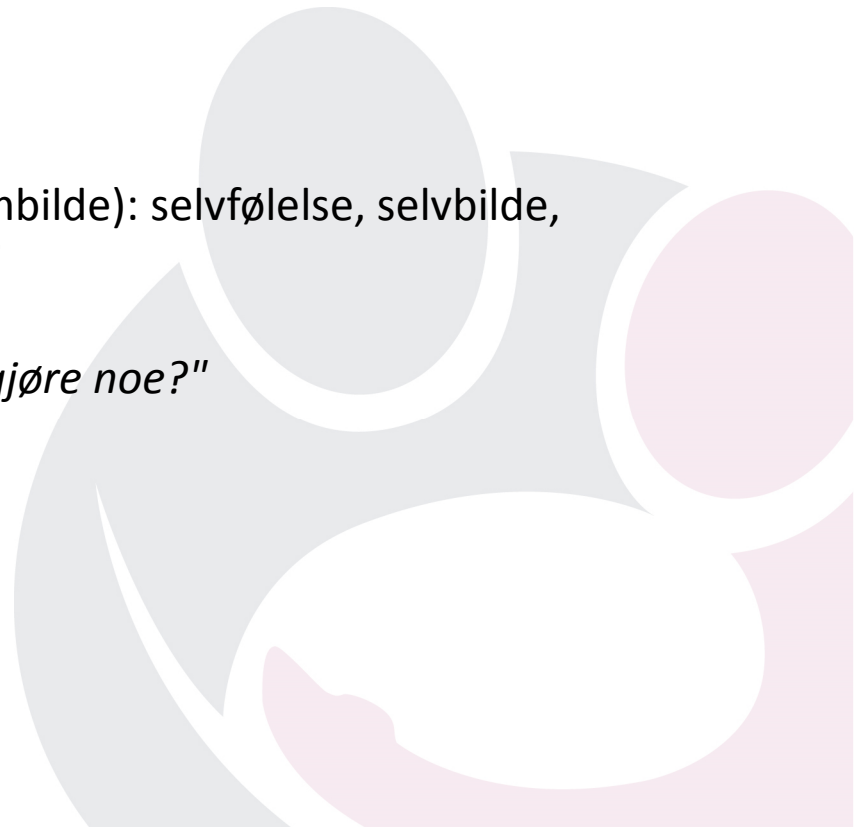
Fra voksen-/ hjelperperspektivet til barneperspektivet

- Hva betyr det?
- Kunnskap om hvordan disse sakene ser ut fra barneperspektivet kan hjelpe oss å komme i posisjon til å hjelpe barnet
- Benevne fenomenene man tenker er relevante
 - Eks.: "Han er ikke en bra mann"
- Krever mye av den voksne – å gå inn i noe som vekker sterkt ubehag
- Bort fra det normative
- Ikke-dømmende, ikke-moraliserende
- Egne holdninger og reaksjoner kan begrense muligheten til å komme i posisjon

Hva kommuniseres?

- Hva hører barnet når vi ikke handler?
- Lært hjelpeløshet?
- Hvem bryr seg om meg?
- Er jeg viktig?
- Er jeg verdt å hjelpe?
- Overrepresentasjon i klinisk populasjon
- Tematisk klinisk bilde (i tillegg til symptom bilde): selvfølelse, selvbilde, selvtillit, "locus of control", "self-efficacy"
- *"Kan vi ikke slutte å snakke nå, og heller gjøre noe?"*

"Staten – det er meg!"

E.W. Djup, 8.5.19

Referanser

- Albaek, A. U., Kinn, L. G. & Milde A. M. (2017). Walking children through a minefield: how professionals experience adverse childhood experiences. *Qualitative Health Research*. Doi:10.1177/1049732317734828
- Duron, J. F. (2018). Legal decision-making in child sexual abuse investigations: A mixed-methods study of factors that influence prosecution. *Child Abuse and Neglect*, 79, 302-314. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.022>
- Politiet (2019). Strasak-rapporten 2018, Anmeldte kriminalitet og politiets straffesaksbehandling.
- Salter, D., McMillan, D., Richards, M., Talbot, T., Hodges, J., Bentovim, A., Hastings, R., Stevenson, J. & Skuse, D. (2003). Development of sexually abusive behaviour in sexually victimised males: a longitudinal study. *The Lancet*, 361 (9356), 471-476. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(03\)12466-X](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(03)12466-X)
- Steine, I. M., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J., Nordhus, I. H., Mrdalj, J., & Pallesen, S. (2012). Forekomsten av seksuelle overgrep i et representativt befolkningsutvalg i Norge. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 49, 951-957.
- Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J. & Pallesen, S. (2016). Langvarig taushet om seksuelle overgrep. Prediktorer og korrelater hos voksne som opplevde seksuelle overgrep som barn. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 11, 888-899.
- Steine, I. M., Winje, D., Krystal, J. H., Bjorvatn, B., Milde, A. M., Grønli, J., ... & Pallesen, S. (2017). Cumulative childhood maltreatment and its dose-response relation with adult symptomatology: Findings in a sample of adult survivors of sexual abuse. *Child abuse & neglect*, 65, 99-111.
- Steine, I. M., Winje, D., Nordhus, I. H., Milde, A. M., Bjorvatn, B., Grønli, J. & Pallesen, S. (2017). Hvorfor tar det så lang tid å fortelle om seksuelle overgrep? *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 55 (2), 204-208. (Faglig innspill).
- Jensen, T. K., Gulbrandsen, W., Mossige, S., Reichelt, S., & Tjersland, O. A. (2005). Reporting possible sexual abuse: A qualitative study on children's perspectives and the context for disclosure. *Child Abuse & Neglect*. 29, 1395-1413.